

Intel·lectuals, cultura, 1

Què significa “intel·lectual”, què significa “cultura”, i més en aquest temps quan sembla que tot és incert i tot, suposadament, es troba en crisi? És possible, almenys és possible, que la paraula



Joan Francesc Mira

haja fet la cosa. I en tot cas, és ben probable que l'ús de la paraula haja desenvolupat la consciència de la cosa: ara –almenys això és cert–, tothom, per exemple, sap que “la cultura” existeix, i que a més a més és molt important: tan important que, sense saber què és, se'n parla cada dia, fins i tot quan es tracta de l'impost sobre el valor afegit! Tothom sap també (o creu que sap!) què és un intel·lectual, el valor que té per a la societat i per al seu país, la importància que tenia i que ja no té, el paper que se li “hauria” de reconèixer, etc. Però què és allò que tothom “sap” realment? Anem a la “cultura”, que és la mare dels ous, sense oblidar un fet fonamental: que només podem parlar “ara” de cultura de la manera –de les moltes maneres– com en parlem, perquè en un moment determinant del segle XVIII europeu hom (qui?, qui tenia poder, com sempre, però quin poder...?) va carregar de continguts i referents nous una paraula llatina que abans no els tenia: cultura només volia dir “cultiu”, com en agricultura. I recordem que per a l'*Oxford Dictionary*, la paraula “intel·lectual” significa sobretot *enlightened*, il·lustrat, idea que ve igualment del s. XVIII. Sembla bastant sorprenent que la historicitat –la semàntica i els segles– d'un terme que ara veiem com a necessari i “etern” depenga d'un temps i d'un lloc molt concrets, però és així. Perquè “cultura” –*Kultur*– és sobretot un invent dels il·lustrats alemanys, de Herder en primer lloc, recollit i elaborat per la filosofia idealista del segle següent. La qual, d'altra banda, estén i aplica veloçment l'invent i, animada per la transcendència de tan substanciosa troballa, arriba a propugnar l'“Estat de cultura” –*Kulturstaat*– com a màxima expressió de l'esperit o de la història humana: la cultura (que algunes dècades abans era impronunciable, no “existia”), va quedar convertida en missió i manifestació més alta del poder! I això en un país concret, Alemanya, on els científics, pensadors, escriptors, polítics

(tots amb una educació superior clàssica i sòlida...) es veien com a encarnació de l'estadi superior de la civilització: com l'Estat-cultura!

Però l'“invent” de la cultura –paraula més que concepte– amb filòsofs hegelians o sense,

es va escampar ell mateix de manera rapidíssima, i al llarg del segle XIX i, més encara, al llarg del XX ha ocupat tota l'extensió terminològica ocupable, que és molta, i una part de la que hauria semblat lògicament impossible d'ocupar: quin il·lustrat del segle XVIII, quin filòsof idealista del segle XIX, hauria pogut concebre una “cultura d'empresa” o una “cultura de partit”, i tantes altres aplicacions del terme “cultura” (cases de cultura, ministeris i conselleries de cultura, cultura popular, cultura física...), que fa només un segle i mig eren impensables...? Però fa un segle i mig era pensable definir algú, o definir-se, com a “intel·lectual”? Concepte o terme que, tal com sap tothom, només començà a circular a propòsit de l'afer Dreyfus i del cèlebre “*J'accuse*” de Zola. Tanmateix, és llavors, al llarg del s. XIX, quan els que ara definiríem com a “intel·lectuals” (filòsofs, escriptors, “pensadors”, historiadors... i també músics com Wagner o Verdi) apareixen com a expressió, veu, encarnació, de la seua cultura nacional, del seu país, del seu poble: el “geni” nacional (una altre mot o concepte arbitrari) va ser definit sobretot pels creadors de cultura i de pensament... “nacionals”: i què vol dir ací *nacional*? Ah: el que vulguem... Tornem, doncs, al principi: fet i fet, abans d'emprar el mot “cultura” amb aquest sentit modern, ningú no en parlava, de la cosa: ni de cultura grega, ni de la cultura francesa, ni de la cultura com a realitat o concepte, ni de res amb l'adjectiu “cultural”. I quant als intel·lectuals, ningú no hi pensava, ni en aquest terme ni en cap altre d'equivalent: i ningú, simplement, no podia parlar d'intel·lectuals..., “nacionals” o no! Llavors, és que la “cosa” no existia, o eren tan obtusos i tan curts de vista que no la veien? O vol dir que nosaltres la veiem només perquè algú li va posar un nom? Són preguntes absolutament crucials, però de molt difícil resposta, sobre les quals es podrien escriure una pila de pàgines.

“Quin il·lustrat del segle XVIII, quin filòsof idealista del segle XIX, hauria pogut concebre una ‘cultura d'empresa’ o una ‘cultura de partit’, i tantes altres aplicacions del terme “cultura” (cases de cultura, ministeris i conselleries de cultura, cultura popular, cultura física...), que fa només un segle i mig eren impensables...?”